

Jumătate de veac de psihiatrie în Banat și România

Acest text a fost pregătit pentru o expunere susținută în fața medicilor și rezidenților din Spitalul „Al.Obregia” București, în 2009

M. Lăzărescu,
martie 2009

În 1959 îmi susțineam examenul de psihiatrie la Institutul de Medicină din Cluj, cu profesorul Eduard Pamfil. De atunci am intrat în tărâmul psihiatriei din care nu am mai ieșit.

În acei ani în Banat funcționa Pavilionul de Psihiatrie a Spitalului Unificat din Lugoj și Serviciul de psihiatrie din Jimbolia. Spitalul din Lugoj a fost construit între anii 1906-1926 iar pavilionul de psihiatrie – așa zisa casă galbenă, cu gratii și delimitată printr-un zid – se afla la marginea sa. Secția de psihiatrie a Spitalului din Lugoj a fost prima de acest tip în România și una din rarele din Europa de pe atunci. La noi mai funcționa ca serviciu psihiatric inclus într-un complex medical diversificat, Clinica de Psihiatrie din Cluj. În rest, în perioada când a luat ființă Secția din Lugoj, mai existau Spitale de Psihiatrie, cele mai apropiate în centrul și sud-vestul țării fiind la Craiova - Madona Duțu -, Sibiu, la Dicio- Sînmartin (Târnăveni), Oradea și Sighet. De aceea cazuistica ce se interna la Lugoj acoperea o arie geografică largă, până la Dunăre, Valea Gorjului, Valea Mureșului și Valea Jiului. Lugojul a cărui serviciu de psihiatrie îl vizitam vara, avea o tradiție bine consolidată. Aici au lucrat psihiatri de prestigiu, mulți activând ulterior în alte centre. Astfel era d-na dr. Ionescu, care a lucrat apoi la Constanța, doctorii Waler, Ilea, Belciugibeanu și Piré, care au lucrat apoi la București.

Din 1954 Secția era condusă de dr. Aurel Mihala, un neuropsihiatru activ, performant și de mare prestigiu. I-a urmat dr. Teodora Popescu, apoi colegul meu Radu Cătănici. La Lugoj făceau stagiul de psihiatrie și studenții de la Institutul de Medicină din Timișoara. Căci în Timișoara Clinica psihiatrică funcționa, împreună cu cea neurologică într-o fostă casă particulară, peste drum de Facultatea de Medicină și

Prefectură, bolnavii psihici ocupând 40 din cele 80 de paturi, pacienți din ambele specialități fiind internați în același salon.

La Cluj, în 1959, după ce a încheiat examenele primului semestru, Prof. E. Pamfil s-a manifestat public la comemorarea de 100 ani a Unirii din 21 Ianuarie, într-o manieră care a fost folosită ca pretext pentru arestarea lui și scoaterea temporară din învățământ. I-a urmat apoi la catedră dr. Silviu Roșu ce a plecat ulterior conferențiar la Timișoara; și, după un timp, a revenit la Cluj ca profesor și a murit de cancer. Disciplina a fost preluată apoi, pentru mult timp de Prof. Aurelia Sârbu.

La Lugoj, vizitând în acele timpuri Secția de psihiatrie, am asistat la curele de malarioterapie pentru bolnavii cu P.G.P. Odată infestat pacientul făcea la trei zile o febră teribilă, după care primea o masă consistentă, oricum și grătare în sânge, iar la sfârșit era tratat cu chinină.

La Cluj, cum stăteam mai zilnic pe la psihiatrie, participam la electroșocuri zilnice care se făceau în serie într-un salon cu 16 paturi. Fiecare aștepta la locul său cuminte să vină echipa care îi aplica electroșocul. La capătul acestui salon era o toaletă, folosită ca vomitorium pentru tratamentul alcoolicilor cu antabuz. Stăteau în grup, vomau, iar uneori leșinau. S-a încercat la un moment dat și tratament convulsivant cu injecții i.v. de cardiozal dar s-a renunțat, tratamentul fiind prea riscant. În secția de psihiatrie pacienții aveau o cămașă lungă, în rest fiind goi și desculți.

În aceea perioadă la Cluj Clinica era dominată de psihiatre, existând și doi psihiatri de nădejde: dr. U. Albini și I. Bâlcea. Albini primea pe diverse căi cărți de psihiatrie recente, mai ales din Franța; și mi le împrumuta cu generozitate. Amândoi s-au ocupat de hipnoză. Dr. I. Bâlcea era specialist în „training autogen Schultz” având și o diplomă internațională de formator și persoană care poate acorda atestate. În direcția psihoterapiei dr. Albini era preocupat și de tehnica „rêve éveillé”, a lui Desoille. În acea vreme în Franța se impusese Henry Ey, maestrul și prietenul profesorului Pamfil. Apărându-i manualul de psihiatrie, cei doi s-au apucat de traducerea lui, unul dictând și altul scriind la mașină, acasă la Albini. Dar inițiativa nu s-a finalizat.

La Clinica din Cluj era și un serviciu de neurologie și psihiatrie infantilă, plasat puțin mai sus, lângă neurochirurgie. Dar aceasta nu avea pentru moment un conducător de prestigiu, căci dr. Vasile Ilea tocmai plecase din Cluj să organizeze un Spital de Neuropsihiatrie Infantilă la Păclișa. Am aflat de un interes pentru psihiatrie infantilă la București, când eram în anul VI căci venise la o sesiune de pediatrie dr. Margareta Ștefan, orientată în această direcție. Am discutat atunci cu dânsa, împreună cu Sanda Buta cu care eram coleg de externat (și care mai târziu a jucat un rol de seamă în neuropsihiatria infantilă românească – căsătorită Măgurean).

Când am terminat medicina în 1961 am făcut un tur psihiatric al României pentru a găsi un loc unde să îmi încep cariera. Prima oprire a fost la Siret, unde Prof. Pamfil era reintegrat ca medic primar director al unui imens Spital Republican de Neuropsihiatrie Infantilă. În acei ani Ministerul Sănătății hotărâse să înființeze trei mari unități care să concentreze și să asiste copii cu dificultăți mentale și tulburări grave de dezvoltare din întreaga țară. Unul era la Siret iar celelalte două la Păclișa și Lugoj. Pe cel din lugoj îl știam din vacanțele mele acasă. Era plasat sub Dealul viilor, într-o fostă cazarmă militară dezafectată. Această instituție s-a dezvoltat ulterior frumos, cu câteva pavilioane și servicii de înaltă clasă, de standard european, sub conducerea dr. Lucian Borbil, care s-a inspirat dintr-un model scandinav.

La Siret toate clădirile importante din orașel erau pline cu copii având diverse grade de deficiență mintală. Prof. Pamfil, continua să fie la curent cu noutățile medicale; mi-a comentat atunci originea genetică a bolii Langdon Down. Organizase în zonă și o reuniune pe teme de neuropsihiatrie infantilă. Prof. Pamfil a mai rămas la Siret o perioadă, timp în care a colaborat cu dr. George Ionescu, pe care l-a lăsat în locul său când s-a reintegrat în învățământ, la Timișoara. Iar George Ionescu, ulterior, pe când lucra la Institutul de Psihologie și-a făcut doctoratul la Prof. Pamfil, plecând apoi la Paris și ajungând șeful catedrei de Psihopatologie de la Sorbona, unde lucrează și în prezent.

De la Siret am ajuns la Iași, unde se lansă dr. Petru Brânzei, pe atunci șef de lucrări. La Brăila și Galați nu am găsit nimic. La București era profesoară Constanța Ștefănescu Parhon. Dar și dr. Dosios, psihiatru de înaltă cultură, ce lucrase

la Sibiu (unde-l impresionase pe Cioran). Dr. Dosios era un om de o mare finețe spirituală și plin de umor, ducând cu sine ceea ce avea esențial tradiția psihiatriei românești de aici. Și am mers mai departe. Pe atunci Sibiul psihiatric nu strălucea. La Zam erau doctori Gh.Grecu, J.Fogoroși și M.Megieșan. La Săvârșin era dr. Dan Arthur, venit din Cluj. În sfârșit, la repartizare am ales Păclișa, unde nu fusesem și unde am ajuns împreună cu colegul meu, dr. Ștefan Kecskemety și soția sa Pușa.

Spitalul Republican de Neuropsihiatrie din Păclișa interna o cazuistică din mai toată țara, predominant din Ardeal dar și din București.

Erau destul de multe cazuri de autism infantil, domeniu din care dr. Șt. Kecskemety și-a făcut apoi teza de doctorat. La spitalul Păclișa era pusă la punct o sală neurochirurgicală complet dotată; radiologia și ea performantă la fel ca laboratorul. Fiziokinetoterapia a funcționat la un înalt nivel, existând și o piscină. Am organizat apoi, împreună cu familia Kecskemety, terapie ocupațională. Și, prin artificii administrative, s-a început și școlarizarea celor internați. Era înainte de 1963. Dr. Vasile Ilea era un pedopsihiatru de prestigiu în România. În acea perioadă de acest domeniu se preocupa la Timișoara, dr. Eliza Ionescu iar la București conf. Iancu, dr. Costinev și Margareta Ștefan, care ne-a și vizitat la Păclișa. La un moment aici a mai fost în vizită și Cicerone Postelnicu, psihiatrul ieșean care a ajuns să fie cel mai bine informat despre psihiatria românească, pe care o vazuse în..... Spitalul Păclișa avea o bibliotecă deosebită, abonamente la multiple reviste de specialitate din Vest precum și cărți și tratate de prestigiu. Mai târziu Păclișa a fost un centru vizitat și de delegații oficiale. Aici s-a desfășurat mai târziu și o Conferință națională de neuropsihiatrie infantilă, cu mulți invitați din străinătate.

În prima perioadă a anilor 60 s-a continuat înființarea de Spitale de psihiatrie în România, proces care a început în 1955. După ce a fost finalizat Spitalul Obregia din București, în România nu s-a mai construit nici un Spital cu destinația „psihiatrie”. Dar până în 1955 nici nu s-a mai înființat vreunul. Apoi, acestea s-au înființat, predominant între 1955-1965, mai puțin după aceea. Locațiile au fost în foste unități militare, foste castele, cămine muncitorești sau mănăstiri.

În 1961 a început să funcționeze în Banat Spitalul din Jebel iar în 1966 cel

din Gătaia, ambele în foste cazărmi. La Jebel au fost aduși inițial pacienți de la Jimbolia, mică unitate de pacienți cronici plasată exact pe linia graniței cu Iugoslavia. Atât la Jebel cât și la Gătaia au mai venit ulterior cazuri cu deficiențe mentale adultizate de la Păclișa și Lugoj. Populația de psihiatrie cronicizată s-a format progresiv în zonă. La fel cea de alcoolici. Desigur, a existat și o cazuistică acută, care se interna doar pentru tratament, la început mai mult la Gătaia. Spitale similare cu cele din Zam, Jebel, Gătaia s-au înființat în toată țara. Peste tot însă în afara orașelor. În Arad au luat ființă centre psihiatrice la Căpâlnași, Bulci și Mocrea, toate în foste castele. În Bihor, la Ștei (Petru Groza) și Nucet în foste cămine muncitorești. În Olt, la Poiana Mare, la Iași la Grajduri – ambele în foste cazărmi.

În aceeași perioadă s-a înființat Sanatoriul de Nevroze din Săvârșin în castelul ce aparținea regelui Mihai Întâi. Conform concepției vremii, nevrozele gravitau în jurul neurasteniei. Noțiunea de neurastenie avusese o mare importanță în sec. XIX, înainte ca Janet să fi introdus pe cea de psihastenie. Neurastenia a ajuns din nou la modă în URSS și în România. Ea era pe larg descrisă în cursul d-nei Prof. Constanța Ștefănescu Parhoan din București și apoi în cursul litografiat a prof. Vasile Predescu. Se menționa că neurastenia putea avea elemente anxioase și depresive. În plus mai exista nevroza histerică și cea obsesivo- fobică. În legătură cu ultimul concept am încercat mai târziu, în 1973, să demonstrez că patologia obsesivă e distinctă de cea fobică, dar această idee nu s-a impus oficial. Titulatura de „Sanatoriu” a instituției de la Săvârșin era dictat de faptul că în nomenclatorul M S figurau Sanatoriile Climatice de tuberculoză, astfel încât instituția se putea referi la o denumire existentă. Aceasta era explicația pe care o formulase dr. Mein, care a coordonat mult timp problemele psihiatrice în M.S. Problema s-a pus în mod serios când s-au înființat Laboratoarele de Sănătate Mintală, după modelul Laboratoarelor de analize. Activitatea de la Săvârșin a fost girată, prin delegare, de medici din București și Cluj, până ce a fost numit director dr. Dan Arthur. În acea vreme Săvârșinul a fost un loc de refacere pentru mulți intelectuali. S-au întreținut relații cu bibliotecile din țară, fapt ce permis o bună informare. Aici s-au desfășurat mai multe inițiative în direcția psihodiagnosticului și a psihoterapiei. În 1963-65 a

fost exersat și utilizat psihodiagnosticul prin probele Szondi, Rorschach și TAT. (În aceeași perioadă primul TAT a fost utilizat la București și de dr. George Ionescu). În psihoterapie s-a exersat și practicat diverse forme de psihoterapie de grup, psihodramă și logoterapie. Au căpătat versiune românească multe texte psihiatrice clasice și informații privitor la psihoterapie. Experiența de la Săvârșin a fost apoi continuată în diverse centre de doctori ca Octavian Hangan, Traian și Victoria Lohan și alții. Săvârșinul s-a desființat în 1966. Nu după mult timp s-a înființat Sanatoriul de Nevroze Predeal.

În 1967 prof. Pamfil a primit dreptul de a conduce doctorate. În 1969 când mi-am susținut teza de doctorat, la Cluj era profesor Silviu Roșu iar de la Iași Petru Brânzei, care au venit la susținere. În București, în acel deceniu Prof. Vasile Predescu se întorsese de la studii din URSS – unde a plecat pentru a studia pedopsihiatria și s-a întors cu un doctorat în gerontopsihiatrie. Prof. V. Predescu a preluat Catedra de la Prof. Constanța Ștefănescu Parhon. După un stagiu la Paris pe teme de psihofarmacologie a publicat o carte în acest domeniu, care a ghidat terapia medicamentoasă din România mulți ani. Deasemenea, Prof. V. Predescu a organizat Institutul de Psihiatrie (care apoi a fost desființat la sfârșitul anilor 80). Prin acest Institut a fost organizată o cercetare deosebit de interesantă și utilă și anume, un studiu epidemiologic în teren, prin chestionarea directă la domiciliu a unui mare eșantion populațional. Din păcate, această cercetare care pentru acea vreme era impresionantă, nu a putut fi valorificată în plan internațional, din lipsa utilizării unor instrumente standardizate. O cercetare similară a replicat la Craiova dr. T. Udriștoiu. Cercetarea respectivă a avut însă, consecințe în plan intern, argumentând la M.S. nevoia de specialiști și structuri funcționale psihiatrice pe baza prevalenței ridicate a bolilor psihice. Pe lângă cercetări în domeniul EEG, în schizofrenie, prof. V. Predescu a organizat publicarea unui Tratat de Psihiatrie cu colaboratori din București, care a stat la baza formării majorității psihiatrilor din România, până în 1990. nici în prezent nu există în România un tratat psihiatric similar, ca amploare redactat în conformitate cu noile cunoștințe.

În anii 70 Spitalul Central nr. 9 din București funcționa din nou cu profil de

psihiatrie, neurologie și neurochirurgie. A fost refăcută astfel situația, pe care am cunoscut-o în anii 60, când Spitalul nr. 9 fusese transformat în spital general, având secții de ginecologie, chirurgie, pediatrie, endocrinologie, etc. Neurochirurgia a funcționat cu mare prestigiu. Dr. care a scos și un mare tratat de specialitate. La psihiatrie o figură luminată a fost dr. George Constantinescu, psihiatru deosebit de cult și informat. După o vizită la Londra, el a introdus prima dată în România utilizarea check-listelor simptomatice în caracterizarea episoadelor psihopatologice (a făcut în acest o comunicare la o Consfătuire la Timișoara). Mai funcționau conferențieri și apoi profesorii – Meiu și Neicu. În plan clinic un medic deosebit de apreciat era dna dr. Baliff. În psihologie se manifesta psihologul Sen. În genetica psihiatrică s-a impus dr. Cristodorescu care a format-o ulterior pe dna Șerbănescu. Echipe mai tinere s-au format progresiv.

La Iași, colaborator al prof. P.Brânzei era dr. Tadeush Pirozinski, coleg de-al meu de doctorat la Prof. Pamfil din 1967, împreună cu dr. Ștefan Stisse. La Iași era Prof. P.Brânzei, o personalitate activă și expansivă, ce a dominat întreaga psihiatrie din Moldova. El a impus conceptul de psihiatrie bio-psiho-socială care a ajuns sloganul Socolei (personal optam pentru caracterizarea psihiatrică prin triada: conștiință – logos - spiritualitate, dar această formulă nu putea avea un impact larg printre clinicieni). La Socola s-a constituit și un Centru de psihiatrie socială, de fapt o mare sală de conferință. Frecventele Întâlniri psihiatrice de la Socola se desfășurau într-o atmosferă festivă, cu lungi ședințe de deschidere și apoi cu mese fastuoase. În plus, după fiecare întrunire, apărea un volum ce reunea comunicarea prezentată (aceeași tradiție s-a păstrat și ulterior, în perioada Prof. T. Pirozinski, Prof. P. Boișteanu). Prof. P. Brânzei a condus la Socola, pentru un timp, și un centru de cercetări OMS. Personalitatea sa impresionantă a făcut să fie stimat de tot Iașul și toată Moldova. Și prin el, să fie stimată psihiatria.

La Cluj funcționa în anii 70, Prof. dr. Aurelia Sîrbu, iar la Tg. Mureș, Prof. Grecu, coleg de-al nostru de facultate, în Cluj Prof. Grecu s-a ocupat de depresii, temă care preocupă și în prezent o parte a clinicii din Tg. Mureș. După ce mai târziu s-a înființat Facultatea de medicină la Craiova, aici a ajuns Prof. dr. Alexandru Olaru,

personalitate interesată de cultură, care împreună cu medicina terminase la Cluj și filosofia. Dr. Al. Olaru a susținut la Prof. Pamfil o teză pe tema „Nebuni în opera lui Shakespeare.

În anii 70 a ajuns să răspundă de psihiatrie dr. Țuculescu care fusese director la Bălăceanca. În acei ani a apărut o carte cu important răsunset ulterior în psihiatri românească: „Sănătatea mentală în lumea contemporană”, autori V. Predescu, C. Oancea. Pentru prima dată se vorbea serios în România nu doar de boli psihice ci de sănătate mentală.

Un an de răscruce a fost 1973. După ce în 1973 au apărut normele de funcționare a unităților sanitare, care prevedeau înființarea Laboratoarelor de Sănătate Mentală și a Ergoterapiei; acestea s-au dezvoltat în aproape toată țara. Ergoterapia, împreună cu terapia ocupațională era prevăzută să se desfășoare în diverse unități, ca cele de suferinzi locomotori, de tuberculoză și de boli psihice. Textul oficial conținea un comentariu larg privitor la valoarea terapeutică psihică a diverselor forme de activitate. Erau prezente trei forme. Prima, neremunerată, înclina mai mult spre terapia ocupațională: pacientul era stimulat să facă diverse activități, să picteze – cu materiale cumpărate de Spital. A doua se referea la o activitate productivă ce se poate desfășura în Spital în care pacienții stau mai mult. Spitalul urma să se ocupe de organizarea activității productive, de achiziții de materiale și de desfacerea pe piață a produselor. Din venitul obținut pacientul primea 30% iar o altă parte se folosea pentru îmbunătățirea vieții sale; mai exact. S-au cumpărat din acei bani diverse: televizoare, jocuri de societate, materiale sportive, etc. Cea de-a treia formă se referea la ergoterapia ambulatorie caz în care pacientului îi revenea 70% din câștig. Aceasta s-a dezvoltat cu precădere la Timișoara, unde funcționează și în prezent.

Cea de-a doua formă de ergoterapie, cu spitalizare s-a dezvoltat în multe unități. Spitalul Jebel, în timpul directorului dr. Vițian mai ales, era între cele mai fruntașe din țară, disputându-și primul loc cu Spitalul Răducăneni de lângă Iași, în competiție mai intra și Spitalul Zam. La Lugoj, la Spitalul de neuropsihiatrie infantilă, s-a dezvoltat în vremea dr. Borbil, o secție de covoare persane, la executarea cărora

participau oligifreni cu un nivel QI foarte scăzut, care erau însă antrenați pentru un program structurat ce dura mai multe luni. Era o problemă cu desfacerea produselor dar s-au găsit diverse comenzi. De ex. Spitalul Jebel a produs și a vândut sârmă împletită, bănci de parc și mail ales produse de croitorie. Unele comenzi veneau de alte Spitale sau se vindeau propriului Spital, mai ales produsele agricole rezultate din creșterea legumelor și animalelor. Spitalul Jebel – și nu numai acesta – a cescut porci iar în timpul directorului dr. Enășescu, viței și vaci, una fiind chiar primită la un concurs. Mai era și posibilitatea unor expoziții cu vânzare, mai ales a produselor de artizanat. Aceasta a fost aplicată în multe unități, inclusiv la Centrul de Resocializare – RESOC – pe care l-a organizat dr. A. Romilă la Spitalul nr. 9 din București. Pacienții cu evoluție îndelungată foloseau banii ce-i primeau alimente sau țigări.

Ergoterapia ambulatorie remunerată, pe lângă o funcționare temporară la Arad, a avut o în România doar la Timișoara, fiind înființată și dezvoltându-se prin eforturile dr. Viorel Ardelean. Locația a fost și este în spații ce sunt în administrația Spitalului Județean iar personalul constă în angajați ai Spitalului. Niciunul nu are calificare de ergoterapeut, aceasta specialitate niciunde în România, formare postliceală oficială. Ergoterapia ambulatorie din Timișoara a inclus între 50-80 pacienți dispensarizați, desfășurându-se după modelul unor ateliere protejate. Activitățile croitorie, cartonaj și legătorie, tâmplărie, montaj (a unor subansambluri prin colaborare cu întreprinderea ELBA), agricultură (produsele vânzându-se Spitalelor), artizanat (cu desfacere la Fondul Plastic), etc. De-a lungul anilor s-a format o comunitate psihiatrică ce s-a consolidat și prin sărbătorirea în comun a sărbătorilor – zile de Paști, Crăciun, zile de naștere – prin excursii ce au loc anual, prin participarea la activitățile de reabilitare a LSM. S-a reușit , timp de mulți ani, cu sprijinul achipei de la LSM, și în special a asistentelor sociale, și reangajarea unui număr apreciabil de schizofreni care fuseseră pensionați.

După 1990 activitățile de ergoterapie , sub toate formele, s-au redus în toată țara și apoi, s-a desființat. În prezent mai funcționează ergoterapia ambulatorie din Timișoara și în câteva centre se reactivează și se dezvoltă terapia ocupațională.

Laboratoarele de Sănătate Mentală s-au dezvoltat după 1973 în aproape

toată țara, dar inegal. Conform normelor naționale ele erau prezente prevăzute a funcționa cu psihiatri, psihologi, asistenți sociali, asistenți medicali, având însă în schemă și posibilitatea de a angaja sociolog și jurist. În Timișoara au fost angajați în toate în toate aceste specialități. Principiile de funcționare erau: - munca în echipă; - depistarea precoce și prevenția; - legătura cu rețeaua de bază- alte specialități; - urmărirea în ambulator a cazurilor cu evoluție îndelungată (dispensarizare); intervenția în familie și în societate, - implicarea societății în sănătatea mentală. Majoritatea funcțiilor erau diferite de intervenție precoce, cele propriu-zise terapeutice, începe și dispensarizarea, dar 20%.

În același act normativ se prevedea și înființarea Staționarelor de zi și a serviciilor de ergoterapie.

În multe locuri în țară aceste instituții s-au înființat doar pe hârtie. În altele, au existat încadrări și activități de diverse complexități, și care au variat în timp. Unele LSM- uri s-au înființat și apoi s-au desființat. Câteva centre s-au impus cu activități și complexe așa cum au fost cele din Piatra Neamț, Cluj, Arad, Sibiu, ș.a.m.d.

La Timișoara LSM-ul s-a format prin comasarea a 3 servicii de policlinică într-o unitate ce a funcționat într-o clădire lipită de Clinica Psihiatrică și depinzând de Spitalul Județean. Orașul era împărțit în 3 sectoare fiecare fiind în preocuparea unei echipe constând din psihiatru, psiholog și asistent social. Evidența pacienților era iar prezența la dispensarizare urmărită constant. Dacă un pacient cu evoluție îndelungată nu se prezenta la control un timp, era solicitat prin telefon, scrisoare, urmând apoi vizita la domiciliu a asistentului social. Staționarul de zi și Ergoterapia ambulatorie ce s-au înființat în aceeași perioadă a anilor 70 au funcționat integrat cu LSM-ul sub forma de Centru de Sănătate Mentală, sub conducerea unui medic șef de secție ce avea același statut ca orice șef de secție din Spital. Apropierea de Clinică a permis și integrarea cu activitatea acesteia prin participarea întregii echipe din ambulator și semiambulator la raportul de gardă și bilanțuri săptămânale. Astfel, comunitatea terapeutică psihiatrică din Timișoara avea în permanență evidența tuturor cazurilor noi de psihoză, a cazurilor necompliance, a pensionarilor și depensionarilor, a

intervențiilor în diverse servicii din județ, a expertizelor, etc. În aceeași perioadă a funcționat și o integrare cu Spitalele din Jebel și Gătaia în cadrul unui sistem terapeutic.

În perioada anilor 70, 80 s-au dezvoltat progresiv activitățile psiho-socioterapie și reabilitare psihosocială, tot într-o manieră integrată. Chiar CSM-ul avea activități comune pentru pacienți internați, aflați în semiambulator și ambulator de ex. în direcția sportului, cenaclul literar, a artterapiei prin desen și pictură, meloterapie, joc scenic, a terapiei prin dans, prin activități de club etc. O parte din acestea erau inițiate de Clinică, altele de CSM. Au jucat un rol important oameni de cultură ce s-au implicat voluntar și chiar „colaboratori externi”, în mare măsură prin relațiile personale cu unii psihiatri. În cadrul CSM, unde se desfășurau cele mai multe din programele de socioterapie și reabilitare, au funcționat și cluburi pentru pacienți – de ex. pentru tineri schizofreni, pentru persoane depresive în vârstă, pentru alcoolici, etc. La aceste persoane au participat și colegii psihiatri din Gătaia și Jebel. Colegii din aceste Spitale au participat la dezvoltarea psihiatriei comunitare și prin deplasarea în 15 Întreprinderi din Timișoara unde, de medicul de întreprindere, s-au preocupat de problemele psihiatrice și de sănătatea mentală a bolnavilor, de programe de sănătate mentală. O altă activitate care a implicat toate cele 3 unități – Clinica, Spitalele Jeel și Gătaia, a fost activitatea sportivă cu pacienții, care se desfășura în fiecare an sub conducerea profesorului de educație fizică și sport dar se țineau de două ori pe an, cu echipe mixte formate din pacienți și personal – inclusiv medici – finalizată prin câștigarea unei cupe de către una din unități. La Jebel, prin eforturile dr. Florin Gâldău, s-a reușit ca terenul de fotbal oficial al comunei să funcționeze în Spital, aici ținându-se și meciurile oficiale, cu galeria celor din localitate și a celor din deplasare. Împreună cu spectacolele ce se țineau în Spital – atât la Jebel cât și la Gătaia – Spitalele în aceste comune au ajuns un al doilea centru civic al comunității, participând astfel la reducerea stigmei.

Între programele desfășurate în perioada anilor 80, cel puțin în Banat, se mai pot menționa:

- activități de psihopedagogie. Acestea au început în 1985 în Clinică, prin

ședințe cu schizofrenii aflați în diverse faze ale bolii, care erau conduși spre conștientizarea bolii, recunoașterea simptomelor și transformarea lor în co-terapeut.

- Analiza populației Spitalelor în categorii formate din: populație stagnantă ce nu părăsește spitalul; - populația semistagnantă, care se internează periodic având internări destul de lungi; - pacienți cu internări curente. Acest tip de analiză a cazuisticii internate este și în prezent de actualitate.
- Prezența în Spitale a unor specialiști și intelectuali, ce participă la anularea stigmei. La Spitalul Gătaia s-au ținut în anii 80, reuniuni cu profesori și specialiști din principalele Clinici din Timișoara pe marginea tulburărilor psihice ce se manifestă în diverse specialități, fapt ce anticipa psihiatria de psihiatria de legătură. Deasemenea, la Spitalul Gătaia s-au internat în regim sanatorial, mulți intelectuali, ca de ex. pictori, scriitori, regizori, muzicieni, filozofi, etc., fapt ce a diversificat spiritual problematica psihiatriei.

În anii 70,80, în România a existat interes pentru psihiatrie. Inițial s-au ținut mai multe reuniuni pe marginea psihiatriei la Sibiu, la inițiativa dr. Stelian Bălănescu. Apoi, au continuat întâlniri ce au devenit anuale, la Gătaia. Participau din toată țara psihiatri și psihologi interesați de hipnoză, relaxare, sofroterapie, training autogen, logoterapie, psihodramă, psihanaliză, etc. Cel puțin colegii din Cluj, București, Sibiu, Arad, Timișoara au participat constant. Reuniunile durau mai multe zile. Aceste programe au continuat după 1990 stând la baza înființării la Gătaia a Asociației Române de Psihoterapie.

În perioada anilor 70,80 s-au ținut în România mai multe reuniuni psihiatrice de nivel național pe tema psihiatriei sociale. Principalele au avut loc la București, Pitești, Arad și Timișoara. S-au dezbătut activitatea LSM-ului, psihiatru de medicină legală dar și multe alte teme de interferență dintre psihiatrie și viața socială. Ulterior Conferința Națională în acest domeniu s-a ținut la Timișoara în 1985.

În întreaga perioadă de până în 1990, în România a funcționat Uniunea Socialistă medicală care avea și o secție de Psihiatrie. În fiecare centru mai important,

oricum în cele universitare se țineau periodic, uneori lunar, ședințe de comunicări științifice. Reuniunile psihiatrice s-au ținut în anii 70,80 destul de multe, câteva în fiecare an, cu diverse tematici și cu multe comunicări de neurologie, psihiatrie, neuropsihiatrie infantilă. Contribuția românească la promovarea psihiatriei internaționale a fost limitată. Mai mulți ani la rând Oradea a organizat conferința de psihiatrie antropologică. Timișoara s-a profilat pe psihiatrie socială și apoi pe psihopatologie. La București s-au ținut până în 1990 întâlniri anuale, în iunie, cu titlul „Activitatea în psihopatologie” la care se discutau diverse teme. Participarea psihiatrilor români la întâlnirile psihiatrice internaționale a fost modestă, inclusiv la Congreșele Mondiale de la Viena (1983), Athena (1989), Rio de Janeiro (1993).

După 1983 psihiatria, care prinsese un anumit avânt în direcția comunitară la sfârșitul anilor 70, a intrat într-un declin datorită și blocării administrative a formării specialiștilor. Oficial, până după 1990, nu s-au mai făcut promovări în învățământul superior, nu s-au mai dat secundariate astfel încât formarea specialiștilor a fost blocată, nu s-au mai dat doctorate. Formarea psihologilor și asistenților sociali fusese blocată mai de mult. Astfel, anul 1990 a găsit România psihiatrică cu un handicap mult mai mare decât țările din jur, inclusiv cele din sistemul socialist.

Imediat după 1990 s-a manifestat o evidentă libertate de asociere. În februarie 1990 s-a format Asociația Psihiatrică Timișoara iar în martie 1990 Asociația Psihiatrică Română. În mai 1990 s-a format Asociația Psihiatrilor liberi, cu programul declarat de a lupta împotriva abuzurilor psihiatrice politice. În același an a luat ființă Liga Româna de Sănătate Mentală și alte asociații de profil care au avut diverse perioade de activitate. Pot fi menționate: - Asociația Română de Psihoterapie care s-a transformat apoi în Federația Națională de Psihoterapie din România, Asociația Română de Psihiatrie Socială, care a funcționat la nivel redus câțiva ani apoi dizolvându-se și reînființându-se din 2000; - Liga Spitalelor de Psihiatrie din România care însă s-a dizolvat la scurt timp după constituire; - Asociația Română de Psihopatologie; - Asociația Română de studierea Tulburărilor de Personalitate; - Asociația Română de Psihiatrie Biologică. Ultimele trei sunt deosebit de active și în

prezent, fiind întâlniri anuale, ca cea a rezidenților.

Tot după 1990 s-au constituit în organizații nonguvernamentale (ONG-uri) ale aparținătorilor bolnavilor psihici și ale bolnavilor psihici. La început aceste ONG-uri au vizat în primul rând copii cu handicap și tulburări psihice de dezvoltare, formarea lor fiind stimulată de Asociații similare din străinătate. Ulterior s-au înființat și ONG-uri pentru suferinzi adulți, ca de ex. ONG Armonia Timișoara. Activitatea acestui ONG, au parteneriat cu serviciile de psihiatrie comunitară care au supraviețuit după 1990, a fost destul de bună în anii 90, la diverse procese, dintre care unele s-au încheiat și au supraviețuit, cu implicarea formelor locale. Azi sunt Timișoara ONG-urile „Pentru Voi”, „Casa Faenza”, „Centrul de Memorie”. Altele au avut o evoluție oscilatorie, fapt ce s-a constatat la nivelul întregii țări. După 2000 activitatea ONG-urilor psihiatrice de adulți din România nu s-a mai reconstituit semnificativ.

După 1990 s-au reluat cele blocate în 80 și în primul rând formarea specialiștilor. Rezidențiatul a ajuns, ca în restul lumii la 5 ani, cu o curricula ce s-a modificat de mai multe ori. Rolul formării și asigurarea locurilor de formare corespunzătoare, salarizarea și multe alte aspecte au rămas însă problematice și după 2000.

S-au reluat deasemenea concursurile universitare, au apărut noi profesori de psihiatrie, s-au reluat doctoratele care în prezent încearcă să se adapteze noilor exigențe internaționale. S-au reluat și examenele de primariat, formele din România rămânând însă sub semnul multor neclarități și ambiguități.

După 1990 s-a înmulțit numărul Universităților de Medicină, de stat, dar și particulare. Astfel au apărut multe catedre de psihiatrie și mai mulți profesori. Întâlnirile de psihiatrie au rămas și ele mai multe pe an. Dar , după 2000, mai ales în ultimii ani, Asociația Psihiatrică Română (APR) se și instituie o ordine, în sensul unui Congres bine organizat la 3 ani și a unei Conferințe anuale bine organizată. La întrunirile psihiatrice se prezentau multiple comunicări. După anii 2000 s-au dezvoltat câteva preocupări mai țintite în unele centre. Astfel: În Timișoara au persistat preocupări pentru psihopatologie și psihoze. La Craiova se țin constant

reuniuni de Psihiatrie Biologică și Psihofarmacologie. Catedra din Tg. Mureș organizează anual o întâlnire de Tulburări de personalitate și la doi ani una orientată spre depresie și tulburări afective. La Oradea, există un interes crescut pentru istoria psihiatriei. La Miercurea Ciuc se țin periodic întâlniri legate de grupul Balint, de suicid și tulburări afective. Au mai fost câteva reuniuni orientate spre psihiatria comunitară, la Timișoara, Pitești și Câmpulung Moldovenesc. La București, la Spitalul Universitar există o preocupare centrată pentru psihiatria de legătură iar la Spitalul Obreja pentru adicție și tulburarea Alzheimer. La Cluj, o preocupare insistentă pentru problematica suicidului.

Drumurile în străinătate, la manifestările științifice psihiatrice s-au înmulțit experimentele firmelor de medicamente și stilul de turism științific ce se practica în plan internațional. La aceste întruniri, existau și comunicări din partea psihiatrilor români.

Din 1990 programele de psihiatrie comunitară care erau în parte dezvoltate după anii 85, s-au deteriorat și mai mult, progresiv, în majoritatea centrelor, chiar în cele ce au avut o bună tradiție. În 2007, la nivelul central al M.S. a apărut un nou interes pentru psihiatrie, intrarea României în Uniunea Europeană. Actele normative ce au apărut reiau o parte din prevederile din 1973. E mai puțin clară subordonarea și teritorializarea, care în trecut se suprapuneau pe teritoriul gestionat de un spital. Acest program început cu avânt, este în prezent într-o fază de încetinire și nu se știe încă cum va funcționa efectiv, deci proiecte există.

După 1990 s-au dezvoltat cabinetele particulare de psihiatrie. Ele sunt și în prezent în continuă creștere. Astfel accesibilitatea populației la consult psihiatric a crescut foarte mult. Și la fel, șansa dispensarizării. S-au înmulțit și cabinetele de psihologie, ce practică psihodiagnostic și consiliere. Formările în psihoterapie cu diverse forme s-au dezvoltat mult în ultimul deceniu, astfel încât oferta a crescut potențial. De asemenea, familiaritatea populației cu unele forme de terapie, de ex. cu cea familială sistemică, e redusă.

Interesul pentru psihiatria socială și reabilitarea psihiatriei sociale este în populație la un nivel redus. Aceasta nu poate fi rezolvată de către cabinetele de

psihiatrie particulare că necesită intervenția statului și a comunității. Dar toate acestea sunt în prezent la un nivel redus de implicare. Din această perspectivă, performanțele obținute în anii 70,80 sunt greu de realizat, ne mai existând controlul și ambianța în care să se desfășoare. În plus, în psihiatria internațională, interesul pentru psihiatria comunitară e în scădere.

Psihiatria din prezent, din România și din plan internațional, poate fi doar până la un punct comparată cu cea din anii 60, 70, 80. S-a schimbat structura vieții sociale, stilul de viață, evaluările, proiectele, raporturile interpersonale, în întreaga societate. Ceea ce, pretinde o adecvare a medicinei psihiatrice la lumea contemporană. Tradiția este importantă, deoarece acolo unde ea este consolidată constituie pânza de fond și temelia pentru noi modalități în abordarea suferinței și patologiei medicale unde însă fundamentele și tradiția sunt fragile apar probleme suplimentare. Precum și riscul accentuării superficialității și dezimplicarea în abordarea profundă și de perspectivă a problemelor de sănătate mentală.

Căci, fiecare societate, fiecare lume are și va avea felul său de a înțelege fericirea și disperarea, raiul și iadul.

Anexa

La Laboratorul de Sănătate Mentală din Timișoara, condus de Dr. Rodica Novac, s-au desfășurat în anii 1970, 1980 multiple activități de kinetoterapie, cenaclu literar, meloterapie, cluburi pentru tineri, etc. Au fost implicați mulți voluntari, între care, pictorița M. Goian, timp de mulți ani, săptămânal, a desfășurat activități de artterapie, pe care le-a notat constant. Cu ocazia întâlnirii aniversare din 2007, a prezentat caietul cu notițe, din care sunt reproduse câteva fragmente.

În anii 1970, 1980 s-au ținut în România în fiecare an multiple reuniuni științifice psihiatrice, diverse centre specializându-se în anumite direcții: Timișoara în psihologie socială, Tg. Mureș în depresii, la București se ținea în luna Iunie reuniuni pe tema „Actualități în psihopatologie”, la Oradea întâlniri de antropologie psihiatrică.

În fotografie (Oradea 1983) 5 profesori de la dreapta la stânga: Gh. Grecu (Tg. Mureș), E. Pamfil (Timișoara), V. Predescu (București), P. Brânzei (Iași), M. Lăzărescu (Timișoara.)

Spicuri din Istoria Psihiatriei în Banat și Vestul României

Spitalul de psihiatrie Gătaia a fost gazda multor întâlniri de psihiatrie, aici înființându-se după 1990 Asociația Română de Psihoterapie care mulți ani și-a ținut Congresele Naționale în acest Spital. În anii 70, 80, la Gătaia s-au ținut întruniri anuale neoficiale ale psihoterapeuților de diverse orientări.

În fotografie, 1980:

- dreapta: psiholog Andrei Dumitrescu (Timișoara) cu anumită experiență în psihanaliză.
- mijloc, psihiatru Iuliu Albini (Cluj) cu experiență în hipnoză și „vis treaz” (Desoille).
- stânga, Prof. Dr. M. Lăzărescu.

În Timișoara, pe lângă cele 3 congrese de psihiatrie socială ținute până în 1986, a fost cultivată și psihopatologia. Primul congres pe această temă s-a ținut în mai 1990, cu un invitat din Suedia. În 1992 și 1994 s-au ținut două Congrese Internaționale de psihopatologie, singurele de acest fel în Europa (și care nu au mai fost realizate la același nivel până în prezent).

Fotografie – Congresul Internațional de Psihopatologie Timișoara 1992.

În primul rând, de la dreapta la stânga: Prof. dr. E. Gabriel (Viena), președintele secției de psihopatologie al Asociației Mondiale de Psihiatrie), dr. Felicia Romoșan (Timișoara), Prof. dr. M. Musalek (Viena, președintele secției de psihopatologie a Asociației Europene – AEP), Prof. Dr. M. Lăzărescu (Timișoara). În rândul 2 (între Lăzărescu și Musalek) Prof. Dr. H. Sass, Aachen (care a ajuns apoi președintele AEP), (între Musalek și Romoșan), Prof. Dr. Ch. Mundt (Șeful Catedrei de Psihiatrie din Heidelberg, directorul revistei internaționale de psihoterapie); deasupra sa, în rândul 3, Prof. A. Krausz (Heidelberg), tot în ultimul rând, al 3-lea din dreapta, Prof. A. Spitz (Heidelberg), al 4-lea din dreapta, Prof. A. Böker, șeful catedrei din Berna; în al 2-lea rând (cu un picior ușor înclinat) Prof. C. Perris (de la Umea – Suedia, care a descris depresiv monopolarii și psihozele cicloide). În fotografie mai sunt mulți alți invitați din străinătate și din România.

Întâlnirea din 1994 a fost și mai amplă, cu o importantă participare din Marea Britanie – Prof. A. Sims (President of Royal College of Psychiatrists.), Prof. dr.

Brongtington (Birmingham) și o importanta delegatie din Germania (Prof. A. Blamkenburg), etc.

În 1979 a luat ființă la Laboratorul de Sănătate Mentală din Timișoara serviciul de Ergoterapie ambulatorie remunerată, care funcționează și în prezent. Pacienții primesc 70 % din valoarea produsului. Au existat 7 ateliere, inclusiv artizanat, tâmplărie și producție de subansamble pentru întreprinderi. Restul de 30 % este folosit pentru programe de socioterapie, mese festive (de Paști și Crăciun), excursii de 2-3 zile în stațiuni. Cu aceste ocazii se etalează și producțiile artistice ale pacienților, se practică muzica și dansul etc.

